

Праверым свае веды. 1. У чым адрозненне асноўных мадэлей размяшчэння хімічнай прамысловасці? 2. Чаму адбыліся змены ў структуры вытворчасці мінеральных угнаенняў? 3. Чаму Кітай заняў лідзіруючыя пазіцыі ў вытворчасці хімічнай прадукцыі? 4. Як змянілася структура хімічнай прамысловасці пад уплывам НТР?

Ад простага да складанага. Складзіце ментальную карту «Хімія ў жыцці чалавека».

Ад тэорыі да практыкі. Выкарыстоўваючы картаграфічны матэрыял, матэрыял вучэбнага дапаможніка і дадатковую літаратуру, запоўніце табліцу ў шшытку.

Адметныя рысы хімічнай прамысловасці ў розных тыпах краін

Развіцця краіны	Краіны, якія развіваюцца

Падарожжа па Глобальнай сетцы.

Сайт часопіса «Хімія і жыццё».

Сайт Міжнароднай асацыяцыі вытворцаў угнаенняў.

Сайт ТНК BASF.

Сайт ТНК Bayer.

Сайт ТНК Saudi Basic Industries.

П₂

524-1

§ 25. Геаграфія лёгкай і харчовай прамысловасці свету

Успамінаем. З якімі галінамі сусветнай гаспадаркі цесна звязаны лёгкая і харчовая прамысловасць? Чаму прадпрыемствы лёгкай і харчовай прамысловасці ёсць амаль у кожным горадзе? Якія фактары з'яўляюцца асноўнымі пры размяшчэнні прадпрыемстваў лёгкай і харчовай прамысловасці?

Для чаго мы гэта вывучаем? Ці магчыма сёння ўявіць эканоміку краіны без лёгкай і харчовай прамысловасці? Якія прадпрыемствы лёгкай і харчовай прамысловасці працуюць у вашай мясцовасці? Як вы лічыце, дзе мэтазгодна размяшчаць прадпрыемствы лёгкай і харчовай прамысловасці?

Лёгкая і харчовая прамысловасць з'яўляюцца старымі галінамі сусветнай гаспадаркі, якія задавальняюць базавыя патрэбы насельніцтва ў вопратцы, абутку, тканінах,

прадуктах харчавання і інш. Па меры развіцця постындустрыялізацыі доля гэтых галін у структуры апрацоўчай прамысловасці свету скарачаецца, аднак геаграфічныя маюць паўсюднае распаўсюджванне. У цяперашні час доля галіны складае каля 5 %. Акрамя таго, у сувязі з патрэбамі насельніцтва, якія растуць, і перш за ўсё краін, што развіваюцца, аб'ёмы вытворчасці прадукцыі лёгкай і харчовай прамысловасці няўхільна растуць.

У свеце ўсё ўзаемазвязана. У постындустрыяльных краінах доля лёгкай прамысловасці скарачаецца. Аднак у гэтых краінах усё больш маштабна развіваецца індустрыя моды. Кампаніі, якія займаюцца вытворчасцю, продажам і абслугоўваннем моднай прадукцыі, уяўляюць з сябе гіганцкую індустрыю, што дае шматмільярдныя прыбыткі. Чаму дадзены напрамак атрымаў развіццё ў постындустрыяльных краінах на фоне скарачэння долі лёгкай прамысловасці? Прыкладзіце прыклады такіх кампаній.

Асноўнымі фактарамі, якія аказваюць уплыў на размяшчэнне лёгкай і харчовай прамысловасці, з'яўляюцца спажывецкі, сыравінны, узровень тэхналогій вытворчасці, фактар працоўных рэсурсаў.

Лёгкая прамысловасць уключае вялікую колькасць падгалін, што забяспечваюць насельніцтва прадукцыяй шырокага прызначэння, — тэкстыльную, абутковую, швейную, ювелірную, футравую, мэблеваю, дывановую, фарфоравую і шэраг іншых. Вядучымі сярод іх выступаюць тэкстыльная і швейная прамысловасць.

Геаграфія тэкстыльнай прамысловасці. Тэкстыльная прамысловасць з'яўляецца адной з самых буйных па аб'ёме выпускаемай прадукцыі і колькасці занятых. У залежнасці ад тэхналогіі атрымання тэкстылю вылучаюць *тры асноўныя віды вытворчасцей* — тканін, нятаканых матэрыялаў і трыкатажу. У *развітых краінах* найбольшае развіццё атрымліваюць вытворчасці дарагіх тканін верхняга трыкатажу, нятаканых матэрыялаў, высакаякасных відаў натуральных тканін; у краінах, якія развіваюцца, — баваўняных тканін, тканін з хімічных валокнаў, недарагога бялізнавага трыкатажу.

У тэкстыльнай прамысловасці на вытворчасць тканін прыходзіцца каля 50 %, трыкатажную вытворчасць — 30, вытворчасць нятаканых матэрыялаў — 20 %. У структуры *вытворчасці тканін* адбыліся значныя змены.

Калі ў 1950 г. 84 % тканін выраблялася з натуральных валокнаў і толькі 16 — з хімічных, то ў цяперашні час доля апошніх узрасла да 58 %.

Сярод натуральных тканін вядучае месца па аб'ёмах вытворчасці належыць *баваўняным*. Падгаліна развіваецца на мясцовай сыравіне. Вытворчасць баваўняных тканін характарызуецца зніжэннем тэмпаў і канцэнтрацыяй у краінах, якія развіваюцца. Агульны аб'ём вытворчасці складае 111 млрд м². Геаграфія вядучых вытворцаў прадстаўлена Кітаем (26 % сусветнай вытворчасці), Індыяй (14), Расіяй (15 %), а таксама Пакістанам і Бразіліяй.

Такія вядомыя ў мінулым віды тканін, як шарсцяныя, ільняныя, шаўковыя, займаюць цяпер нязначнае месца ў структуры тэкстыльнай галіны — менш за 10 %.

Вытворчасць шарсцяных тканін (мал. 173) у свеце саступае па аб'ёмах вытворчасці баваўняных. Сусветная вытворчасць складае каля 3,2 млрд м². Асноўныя сучасныя магутнасці сканцэнтраваны ў Кітаі, Індыі, Турцыі. Аднак шэраг развітых краін (Францыя, Японія, Італія) таксама спецыялізуецца на іх выпуску.

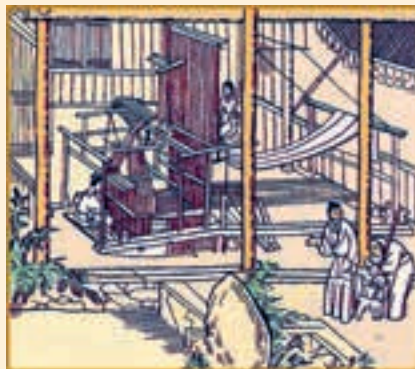
Вытворчасць *шаўковых тканін* складае менш за 0,2 % у структуры тэкстыльнай прамысловасці. Аднак значнасць падгаліны ў сусветнай гаспадарцы з'яўляецца высокай, і геаграфія вытворчасці прадстаўлена больш чым 60 краінамі. Сусветная вытворчасць шаўковых тканін складае 178 млн т. Вядучымі вытворцамі выступаюць Кітай (146 млн т), Індыя (28), Узбекістан (1,1 млн т), на долю якіх прыходзіцца 98 % сусветнай вытворчасці.

Мал. 173. Вытворчасць шарсцяных тканін

У свеце цікавага. З'яўленнем шоўку мы абавязаны Старажытнаму Кітаю (мал. 174). Шоўк выкарыстоўваўся там за 3 тысячы гадоў да н. э. Спачатку тканіна была ва ўжытку толькі кітайскіх імператараў. Паступова слава шоўку распаўсюдзілася па ўсёй Азіі, і купцы пачалі ажыццяўляць паўнаватасны гандаль тканінай і адзеннем з шоўку. Доўгі час кітайцы спрабавалі захаваць тэхналогію вытворчасці шоўку ў сакрэце. Але некалькі разоў лічынкі тутавяга шаўкапрада ўдалося таемна вывезці ў іншыя краіны, і шаўкаводства стала распаўсюджвацца ў іншых рэгіёнах.

Мал. 174. Вытворчасць шаўковых тканін у Старажытным Кітаі

Трыкатажная вытворчасць займае другое месца ў структуры тэкстыльнай прамысловасці. Гістарычна лідзіруючыя пазіцыі па аб'ёмах вытворчасці належалі развітым краінам і першым чынам Італіі. У апошні час значна выраслі тэмпы і аб'ёмы вытворчасці ў краінах Азіі, якія развіваюцца, і на першыя пазіцыі выйшаў Кітай. Доля краіны ў сусветнай вытворчасці трыкатажу складае 71 %, другое месца займае Італія (8), трэцяе — Японія (4 %).

Вытворчасць *нятканых матэрыялаў* расце ў свеце значна хутчэй, чым тканін і трыкатажу, што звязана з павелічэннем колькасці спажываючай гэтага віду тэкстыльнай прадукцыі. Агульны аб'ём вытворчасці нятканых матэрыялаў дасягнуў у свеце 1,954 млн т. Найбольш шырока нятканяныя матэрыялы выкарыстоўваюцца для вытворчасці сродкаў гігіены, хірургічнай экіпіроўкі (мал. 175), аднаразовага адзення, сталовай бялізны, у будаўніцтве, аўтамабільнай галіне. На тры рэгіёны свету — Азію, Еўропу і Паўночную Амерыку — прыходзіць 85 % сусветнай вытворчасці і спажывання нятканых матэрыялаў. Сярод краін у цяперашні час вядучым удзельнікам сусветнага рынку нятканых матэрыялаў стаў Кітай (мал. 176). На яго долю прыходзіць 30 % вытворчасці і 28 % сусветнага экспарту.

Геаграфія швейнай прамысловасці.

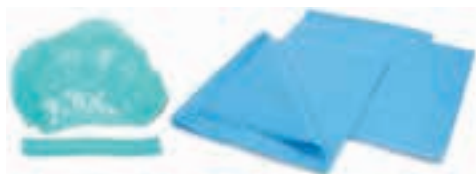
Швейная вытворчасць прадстаўлена ў большасці краін свету і мае шырокую геаграфію. Аднак з-за магчымасці выкарыстання таннай працоўнай сілы асноўнымі сусветнымі вытворцамі з'яўляюцца краіны, якія развіваюцца, з вялікай колькасцю працоўных рэсурсаў. Гэтыя ж дзяржавы выступаюць і асноўнымі сусветнымі экспарцёрамі швейнай прадукцыі.

У геаграфіі *экспарту тэкстылю* (пражы, тканін усіх відаў, адзення) на працягу другой паловы XX – пачатку XXI ст. адбыліся істотныя змены. Еўрапейскі і Паўночнаамерыканскі рэгіёны саступілі сваё лідарства краінам Азіі. Першае месца ў цяперашні час належыць **Кітаю** (36 %) (мал. 177). Сярод азіяцкіх дзяржаў высокімі аб'ёмамі экспарту характарызуюцца таксама Індыя і Турцыя. Прыкметныя пазіцыі ў сусветным экспарце тэкстылю застаюцца за **ЗША і Рэспублікай Карэя**.

Папрацуюм з атласам. Назавіце і пакажыце дзяржавы па вытворчасці швейнай прадукцыі, якая дарага каштуе.

У геаграфіі *экспарцёраў адзення* вылучаюцца два асноўныя рэгіёны — Еўрапейскі і Азіяцкі. Першы спецыялізуецца на дарагім, эксклюзіўным адзенні, другі — на адзенні

Мал. 175. Нятканяныя матэрыялы ў медыцыне

Мал. 176. Вытворчасць нятканых матэрыялаў у Кітаі

Мал. 177. Вытворчасць швейных вырабаў у Кітаі

масавага спажывання. Доля краін Еўрапейскага саюза ў сусветным экспарце адзення складае 29 %, Кітая — 24 %. Вядучыя месцы па экспарце адзення ў свеце займаюць таксама Бангладэш (5 %), Германія і Турцыя (па 4,5), Італія (4,2 %).

Клуб знаўцаў-эканомікагеографай. Сярэдняя працягласць жыцця адзення складае каля 3 гадоў. Спадніца — найстарэйшы прадмет адзення, старэйшая толькі набедраная павязка. Больш за 2 млрд футболак прадаецца кожны год. Сацыяльны ранг чалавека і прафесія ў еўрапейскім Сярэднявекі вызначаліся па колеры адзення. Знаць насіла вопратку чырвонага колеру, сяляне — карычневага і шэрага, а купцы, банкіры і дваране — зялёнага.

Паразважаем. Чаму ў цяперашні час многія вядомыя кампаніі па вытворчасці спартыўнага адзення выводзяць свае прадпрыемствы з Кітая і пераносяць іх у Бангладэш, В'етнам, Камбоджу, Інданезію?

Геаграфія харчовай прамысловасці. Харчовая прамысловасць з'яўляецца галіной, якая цесна звязана з сельскай гаспадаркай, што пастаўляе сыравіну для вытворчасці прадуктаў харчавання. Прадпрыемствы харчовай прамысловасці размяшчаюцца паўсюдна, што звязана з наяўнасцю спажываўцоў і разнастайнай сыравіннай базай. Доля галіны ў структуры апрацоўчай прамысловасці свету складае каля 9 %, у развітых краінах — 7,6, у краінах, якія развіваюцца, — 11,8 %.

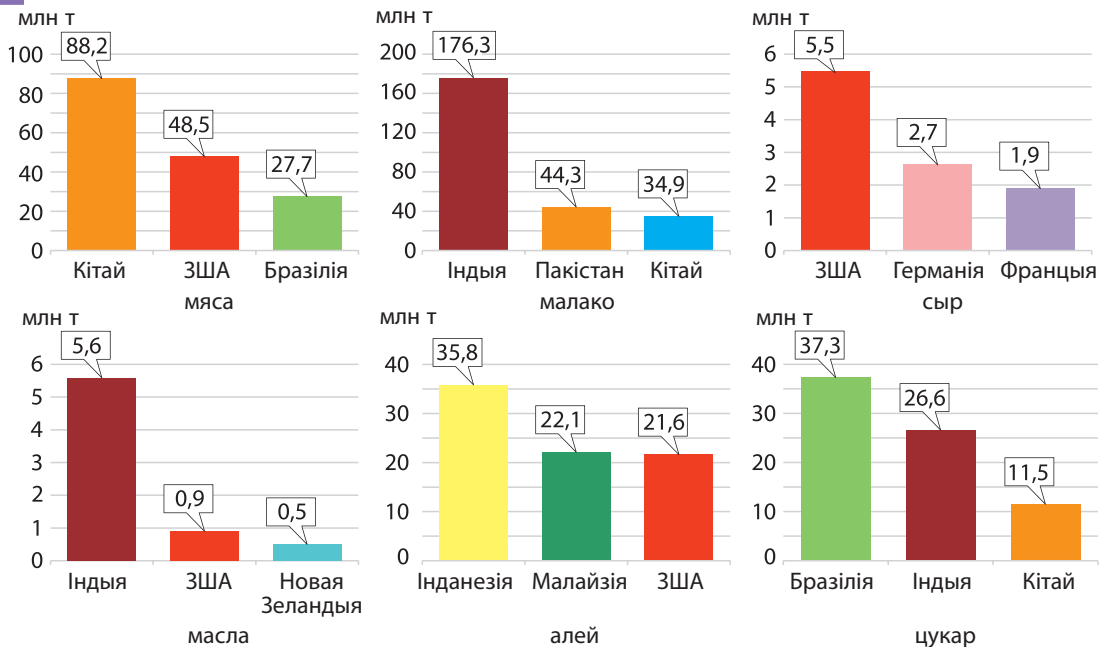
Харчовая прамысловасць прадстаўлена мноствам падгалін і відаў вытворчасцей. Вылучаюць базавыя падгаліны — мукамольную, мясную, малочную, цукровую, масларобную, сыраварную, рыбную прамысловасць. Да харчовай прамысловасці таксама адносяць вытворчасць круп, крухмалу, кансерваў, піва, віна, кандытарскіх і тытунёвых вырабаў.

Клуб знаўцаў-эканомікагеографай. У залежнасці ад арыентацыі той ці іншай вытворчасці на сыравіну або спажываць падгаліны дзеляць на тры групы. Да падгалін, якія імкнуцца да сыравіны, адносяцца цукровая, рыбная, вінакурная, масласыраваробная прамысловасць. Падгалінамі, якія арыентуюцца на спажываць, з'яўляюцца макаронная, хлебапякарная, кандытарская прамысловасць. На спажываць і на сыравінны фактар адначасова арыентуюцца мясаперапрацоўчая, мукамольная, маргарынавая прамысловасць.

Геаграфія вытворчасці мяса ў свеце зведала істотныя зрухі за другую палову ХХ – пачатак ХХІ ст. Гэта звязана, з аднаго боку, з ростам узроўню сацыяльна-эканамічнага развіцця і адпаведным ростам спажывання ў краінах, якія развіваюцца, і, з другога боку, пераходам развітых краін да спажывання дыетычнага мяса і агульнага скарачэння спажывання мяса ў рацыёне.

Галоўным рэгіёнам вытворчасці мяса выступае Азія, далей ідуць дзяржавы Амерыкі. Доля еўрапейскіх дзяржаў у сусветнай структуры скарачаецца. У цяперашні час у свеце вырабляецца 334,2 млн т мяса. Вядучымі вытворцамі з'яўляюцца **Кітай, ЗША і Бразілія** (мал. 178).

Мал. 178. Геаграфія вядучых вытворцаў прадукцыі харчовай прамысловасці, 2017 г., млн т

Геаграфія вытворчасці малака характарызуецца шырокім распаўсюджваннем і перавагай у рэгіянальнай структуры Азіяцкага рэгіёна. Агульны аб'ём вытворчасці малака складае 828,8 млн т, з якіх 25 % прыходзіцца на тры краіны — **Індыю** (мал. 179), **Пакістан** і **Кітай**.

Важнае месца ў структуры харчовай прамысловасці адводзіцца *масласырабным вытворчасцям*. У цяперашні час аб'ёмы вытворчасці сыроў перавышаюць аб'ёмы вытворчасці масла. Так, сусветная вытворчасць сыроў складае 42 млн т, масла — 6,1 млн т. У МГПП гістарычна вядучыя пазіцыі па вытворчасці сыроў належалі краінам Еўропы — Францыі (мал. 180), Швейцарыі і інш. Аднак з-за росту спажывання сыроў прыкметна ўзраслі пазіцыі краін Паўночнай Амерыкі. Геаграфія вядучых вытворцаў сыроў прадстаўлена ў цяперашні час ЗША, Германіяй і Францыяй. Сярод асноўных сусветных

Мал. 179. Індыя — сусветны лідар у вытворчасці малака

Мал. 180. Французскія сыры — мара гурманаў

вытворцаў масла вылучаюць ЗША, Індыю і Новую Зеландыю. Геаграфія вытворчасці алею досыць шырокая і паўсюдная. Аднак найбольшая канцэнтрацыя характэрная для Азіі. Сусветная вытворчасць складае 178,3 млн т, з іх на Інданезію, Малайзію і ЗША прыходзіцца 46 %.

Геаграфія цукровай прамысловасці гістарычна характарызувалася арыентацыяй на сыравіну, г. зн. на цукровы трыснёг і цукровыя буракі. Па аб'ёмах вытворчасці ў цяперашні час у структуры пераважае вытворчасць цукру з цукровага трыснягу. Аднак у Еўропе захоўваюцца краіны, якія займаюць лідзіруючыя пазіцыі ў МГПП па вытворчасці бураковага цукру. У свеце вырабляецца 178,9 млн т цукру, з іх на Бразілію (мал. 181), Індыю і Кітай прыходзіцца 46 %.

Мал. 181. Цукровы камбінат у Бразіліі

Свет і Беларусь. Якую прадукцыю лёгкай прамысловасці вырабляюць у Беларусі? Якую прадукцыю харчовай прамысловасці вырабляюць у Беларусі? Прадукцыя якіх прадпрыемстваў нашай краіны арыентавана на экспарт?

Падвядзём вынікі. Лёгкая і харчовая прамысловасць з'яўляюцца старымі галінамі сусветнай гаспадаркі і задавальняюць базавыя патрэбы насельніцтва ў ..., ... Асноўнымі фактарамі, якія вызначаюць размяшчэнне прадпрыемстваў лёгкай і харчовай прамысловасці, з'яўляюцца ..., ... і ... .

Праверым свае веды. 1. Чаму ў свеце зніжаюцца аб'ёмы вытворчасці натуральных тканін? 2. Як звязаны паміж сабой лёгкай і хімічнай прамысловасць? 3. Чаму Кітай лідзіруе па выпуску прадукцыі лёгкай прамысловасці? 4. Чым адрозніваецца спецыялізацыя харчовай прамысловасці свету ў развітых краін і краінах, якія развіваюцца? 5. Чым тлумачыцца спецыялізацыя развітых краін на вытворчасці сыроў?

Ад простага да складанага. 1. Складзіце калаж на тэму «Геаграфія майго гардэроба». 2. Падрыхтуйце прэзентацыі «Найбуйнейшыя ТНК у харчовай прамысловасці».

Ад тэорыі да практыкі. 1. Выкарыстоўваючы картаграфічны матэрыял і матэрыял вучэбнага дапаможніка, запоўніце табліцу ў шшытку.

Геаграфія харчовай прамысловасці

Прадукцыя, якая вырабляецца	Фактары размяшчэння вытворчасці	Краіны — лідары па вытворчасці прадукцыі
Мяса		
Малако		
Сыр		
Цукар		

2. Выканайце практычную работу «Параўнальная характарыстыка найбуйнейшых індустрыяльных ТНК свету з выяўленнем падабенстваў і адрозненняў (на прыкладзе дзвюх кампаній на выбар)».

Падарожжа па Глобальнай сетцы.

Сайт найбуйнейшага вытворцы адзення — ТНК Christian Dior.

Сайт найбуйнейшага вытворцы спартыўнага адзення — ТНК Nike.

Сайт найбуйнейшага вытворцы прадуктаў харчавання — ТНК Nestle.

